

Süreç ANALİZ

1/9/2013

Türkiye ve Kürt Realitesi

Bölüm 1

Murat Sofuoğlu

Giriş

Türkiye kendi sınırları dışında ve içinde Kürt realitesinin güçlenmesine neden neden olmaktadır?

Dışarıdan hadiseleri takip eden herhangi bir gözlemci için I. Körfez Savaşı(1991)'ndan bu yana Türkiye –Irak düzleminde yaşananlar ve Arap Baharı ile beraber son 17 ay boyunca Türkiye-Suriye hattında gelişen hadiselerden çıkan genel ve basit bir sonuç var: Kürt realitesi asabiyesinden aldığı güçle yükselmektedir. İlginç olan 1991'den beri uygulamada olan Türk dış politikası Kürt realitesinin Türkiye sınırları dışında yükselmesine neden olurken iç politikası da Türkiye sınırları içinde Kürt realitesinin güçlenmesini sağlamıştır.

Türkiye kendi sınırları dışında ve içinde Kürt realitesinin güçlenmesine neden neden olmaktadır?

İlk ihtimal Türkiye'nin bunu bilerek ve isteyerek yaptığı dolayısıyla Kürt realitesinin güçlenmesini kendi menfaat-değer düzlemi dahilinde gördüğü için bu politikayı ürettiğidir.

İkinci ihtimal Türkiye'nin jeopolitik dengeler çerçevesinde son 20 yılı aşkın süre boyunca doğru pozisyonlar alamaması ve üretememesi, doğru reaksiyonlar gösterememesi ve nihayetinde varolan Kürt realitesinin yükselişini izlemek ve kabul etmek zorunda kalışı olabilir.

Üçüncü ihtimal ikinci seçeneğin fer'i bir sonucu olarak Türkiye'nin soğuk savaş boyunca kendisinden daha güçlü süper güçlerin kendi aralarındaki mücadeleyi kendi menfaat-değer dengesi içinde diğer ülkeler gibi mümkün oldukça kullanma gayreti gibi Ortadoğu denklemindeki gelişmelerde de Berlin Duvarı ve Demir Perde'nin yıkılması ile tek süper güç kalan Amerika'nın yönlendirmeleri çerçevesinde Kürt realitesinin özellikle Irak'ta ortaya çıkma arzularını kabul etmek durumunda kalışı olabilir.

Dördüncü ihtimal Kürt toplumunun yüzyıllar boyunca pek çok araştırmacının ve içerden ve dışardan gözlemcilerin de ifade ettiği zulümler, baskılar ve ihanetler çemberinde gelişen hazin ve trajik öyküsü sonucunda yeterli politik olgunluğa Ortadoğu'daki koşulların da elverişliliği sayesinde ulaşma noktasına yaklaştığı ve kendi kaderini tayin etme hattında olduğudur. Dolayısıyla bu hal süper güçler dahil bölgesel güçlerin dahi karşı koyamayacağı bir noktaya ulaştığı için Türkiye Kürt realitesinin güçlenmesi karşısında yapabileceği pek birşey yoktur veya yapmaya çalıştıkları Kürt realitesinin zayıflamasından çok güçlenmesine hizmet etmekte ve Türkiye'nin pozisyon almasını güçleştirmekte ve durumunu zora sokmaktadır.

Bu ihtimallerin hangisinin gerçeğe daha yakın olduğunu veya hakikatin bu ihtimallerin dereceli ve orantılı bir kombinasyonu olup olamayacağını tam olarak bilmemiz sosyal hadiselerin yapısı icabı mümkün değildir.

Tarih ve Kürt Realitesi

Tarih boyunca Kürt realitesinin Ortadoğu'da temel ve belirleyici bir akım olmaktan çok temel ve belirleyici rol işgal edenlere yardımcı bir rolde genel olarak ortaya çıktığını söylemek sanırız yanlış olmaz. Kürt milliyetçileri Kürtlerin tarih içindeki rolünü ne kadar abartmaya çalışsa da –Türk, Arap ve Fars milliyetçilerinin Kürt realitesini yoksayma girişimlerinin doğal bir sonucu olarak- Kürtler Ortadoğu'da Kürt trajedisinin de psikolojik anlamda yansıttığı gerçeğin de genel olarak ifade ettiği gibi temel belirleyici olamamışlardır.¹ Özellikle Kürtlerin Müslüman olmasından bu yana ve Türklerin de

---

¹ Bu vaziyet Kürtlerin günümüzde gitgide Ortadoğu'da anahtar ve belirleyici olacak bir toplum mertebesine gelişimi çerçevesinde düşünülürse tarihin adaletinin tecellisi olarak görülebilir.

Müslümanlığı kabul etmeleri ile Orta Asya bozkırlarından Ortadoğu'ya özellikle Maverünnehir ve Horasan üzerinden girip Anadolu'ya ulaşmaları mecrası dahilinde Ortadoğu ve İslam tarihi yeniden şekillenmiş ve Hıristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasındaki ilişkiler farklı bir çerçeveye ulaşmıştır.

İslamiyetin yükselmesi ile eş zamanlı ve eş güdümlü yükselen Arap asabiyesi Fars asabiyesinin gerilemesine yol açmış ve X. Yüzyıl başları itibariyle de Peygamberin sahabeleri arasındaki anlaşmazlıkların bir sonucu olarak ortaya çıkan mezhepsel ayrımların kendi kurdukları siyasi yapıları tüketmesi başta olmak üzere pek çok farklı sebebin birleşimi neticesinde gerileme trendine girmişti. II. İslam halifesi Hz. Ömer zamanında alınan ağır yenilginin (Kadisiye Savaşı) şokunu henüz atlatamayan Pers asabiyeti ise eski ihtişamına İslamiyet ile ulaşmaktan uzak bir görüntüdeydi. Turan'dan İran'a göç etmeye başlayan ve Müslümanlaşan Orta Asya Türkleri için tarihin uzak akrabaları ve komşuları Germenlere Batı'nın ve Avrupa'nın kapılarını açması gibi kendilerine de Doğu'nun ve Ortadoğu'nun kapılarını açabileceğini çok az kişi tahmin edebilirdi.

Bu süreçte Kürtler açısından durum paradoksalı. Farisilere çok benzeyen dillerinin implike ettiği gibi Farisilere kültür yakınlığı olan Kürtler genelde Kürdistan denilen dağlık bölgelerde yaşıyorlardı. Ancak belki de tarihsel olarak daha önemli sonuçlar üreten ayrım İslamiyet'in kendi içinde yaşadığı türbülansa Kürtler ile Farisilerin tarihin ileri safhalarında gösterdiği farklı tercihlerde kendini gösterdi. Farisilerin vatanı İran'ın Şiileşmesi büyük ölçüde Aleviliği benimsemiş Türkler tarafından sağlansa da Sasani İmparatorluğu'nun yönetici halkı Farslar tedrici bir şekilde ve çoğunlukla ilk üç halifeye şiddetle muhalefet eden –ki bunlardan birinin zamanında Pers ülkesi fethedildi- İslamiyet'in Şii formunu kabul ederken Kürtler de keza tedrici bir şekilde ve çoğunlukla Sünni formu kabul ettiler. Bu durum Kürtleri kültürel yakınlığa sahip oldukları Farslarla uzak düşürürken keza aynı kültürel formlar da Ortadoğu'nun yerlisi Araplar ve sonradan gelenleri olan Türkler ile de belli bir mesafede tutuyordu.

Kürtlerin nüfus kesafeti ve dinamizmi coğrafi yaşam alanlarının güçlükleri ile birleşince çok daha mobil hareket etme kabiliyetine sahip Türklerin Ortadoğu'daki yükselişini takip etme durumunda bırakmıştır. Ancak Kürt realitesinin, Türklerin Anadolu'nun kapılarının kendilerine açılması olarak gördükleri ve Emevi-Abbasi hattının Bizans İmparatorluğu ile mücadelesi sonucunda Hıristiyan Doğu ile Müslüman Batı arasında Toros dağları boyunca oluşmuş olan doğal sınırın Hıristiyan Batı aleyhine ama Müslüman Doğu lehine gelişmesi anlamına gelen Malazgirt Savaşı (1071)'nda, Türklerin zaferinde kritik rol oynadıkları gözlemlenmiştir. Bu rol Malazgirt savaşının sonucu olarak Anadolu'nun Müslümanlaşması karşısında Ortodoks Bizans İmparatorluğu'nu kaçınılmaz bir kader gibi gelişen hadiseler karşısında koruma ve yenileme çabaları içindeki dinamik hanedan Kommoneslerin çağrısı ile Katolik Avrupa'nın Ortadoğu'yu işgal çabalarının ismi olan Haçlı Seferleri sırasında da ortaya çıkmıştır.

Gerileyen ve zayıflamış bir haldeki Pers ve Arap asabiyelerinden İslam ümmetinin sancağını devralan Türkler Batı'ya kafa tutmanın ne kadar ağır bir bedel olduğunun ilk tecrübesini Haçlı Seferleri marifetiyle görme imkanına kavuşmuşlardır. Zamanın Avrupa Birliği görüntüsünü veren ve Papa hazretleri tarafından motive ve mobilize edilen Haçlı güçleri karşısında Anadolu'da ve Ortadoğu'da Türkler Fabius bir strateji takip etmeyi tercih etmişler ve varlıklarını sürdürmeyi ve kazanımlarını görece korumayı ağır bedelli Pirus zaferlerine tercih etmişlerdir. Bu süreç boyunca Ortadoğu'da Avrupalıların tersine birleşmekten uzak vaziyette olan ve Papa'nın yaptıklarının çok küçük bir ölçeğini Müslüman dünyada yapmaktan uzak olan İslam halifeleri realiteleri altında olan Müslüman Arap, Fars, Kürt ve Türk asabiyeleri Kürt lider Selahaddin Eyyubi liderliğinde ancak Haçlılara karşı stratejik ve tarihi bir ittifaka gitmeleriyle savaşın ana nedeni kutsal şehir Kudüs'ü ele geçirmeye muvaffak olabilmışlerdir.

Kürt realitesinin Ortadoğu'da ve dünya tarihinde süreklilik arzetmeyen mezkur çıkışlarının üçüncüsü Malazgirt ve Haçlı Seferleri sonrasında Ortadoğu'daki bir başka büyük karşılaşma sırasında ortaya çıktı. Bu seferki diğerlerinin aksine iki büyük Doğulu üstelik de kurucuları Orta Asya kökenli atalara sahip olan gücün Kürdistan ovalarında

karşılaşması neticesinde ortaya çıktı. Bu iki güç kendini Şii (Oniki imamcı bir Alevilik) olarak tanımlayan Şah İsmail liderliğindeki Safeviler ve onlar karşısında Sünniliğinin statüsünü resmileştirmek ve sertleştirmek zorunda kalan Osmanlılardı. İki gücün 1514'de karşılaştığı Çaldıran Ovası ise Kürdistan'ın kalbinde yer alan bir mevkiydi.

Sünni Kürt alim ve lider İdris-i Bitlisi'nin olağanüstü çabaları ve vizyonu Yavuz Sultan Selim'in muazzam askeri ve siyasi kapasitesi ve kabiliyetleri ile birleşince Şii Safeviler ve İran realitesi karşısında Sünnileşen Osmanlı siyaseti Sünni Kürtlerin desteği ile tüm Kürdistan boyunca siyasi, askeri ve sosyolojik bir 'bulwark' oluşturmaya muvaffak olabildi. İdris-i Bitlisi'nin dizayn ettiği plana göre Kürt aşiretlerine verilen görece özerklik karşısında Kürdistan büyük ölçüde yönetsel olarak Osmanlı İmparatorluk sınırları dahiline girmiş ve IV. Murad'ın Bağdat ve Revan (Erivan) seferleri sonucunda Şii Safevilerle yapılan Kasr-i Şirin anlaşması (1638) ile de İran sınırları modern zamanlara büyük ölçüde değişmeden ulaşmıştır.

Sözkonusu süreç boyunca (Sünni) Kürt realitesi Şii Safeviler ve daha sonra Kaçar hanedanları tarafından yönetilen İran karşısında Sünniliği gitgide kat'i bir hal alan Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte hareket etmeyi tercih etmiş; siyasi otonomiye karşı kültürel manada aktif durumdaki Kürdistan medreselerinden tekkelerine kadar ister ortodoks ister heteredoks bazda olsun büyük ölçüde Osmanlı İmparatorluk kültürel dünyasının ve ilişkiler ağının bir parçası haline gelmiştir. Bu süreçte Kürdistan'ın coğrafi manada da büyük ölçüde Osmanlı İmparatorluk çatısı altında bütünlüğünü koruduğunu ve tarihsel sürekliliğini devam ettirdiğini gözlemliyoruz. Bu çerçevede Kürt realitesi Yavuz yönetimindeki Osmanlı yönetimi ile yapılan anlaşma ile beraber daha süreklilik arzeden bir siyasi varlığa kavuşmuş; bu kültürel ve ekonomik entegrasyon ve coğrafi birlik ile de tahkim edilince kendi içinde daha insicamlı ve istikrarlı yapılar oluşturmuştur.

Bu nokta-i nazardan bakıldığında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in aldığı siyasi kararlar ve jeopolitik pozisyonların İmparatorluğun Ortadoğu politikası açısından modern

zamanlara kadar uzanan belirleyici etkilerinin olduğu gözlemlenebilecektir. Yavuz'un kararlarının harici belirleyiciliği kadar İmparatorluğun dahili politikaları bakımından da belirleyici etkileri vardır. İmparatorluğun kendisinin saltanat devriyle başlayan Alevi meselesi tüm çabalara ve geçici mutabakatlara rağmen modern zamanlara intikal ederken İmparatorluğun ana gövdesi ve merkezinde kurulan halef devletlerinden Türkiye Cumhuriyeti'ne de miras kalmıştır. Diğer yandan Yavuz'un otonom Kürt politikası özellikle ulus-devlet yapılarının geliştiği modern zamanlarda Kürdistan'daki toprak düzeni (ağalar ve aşiret toprakları) ve toplumsal yapı (şeyhler ve tarikatlar) bakımından kurulan halef devlet Türkiye Cumhuriyeti için çözümleri güç muazzam sorunlar üretmiş ve geleceğin Kürt Sorunu'nun haberciliğini yapmıştır.

Birinci Dünya Savaşı ve Kürt Realitesi

Osmanlı siyasası altında göreceli bir birliğe kavuşan ve daha insicamlı ve istikrarlı bir yapıya kavuşan Kürdistan coğrafyası –ki benzer şeyler daha sonra Ortadoğu denilen tüm Maşrik ve Mağrip için olduğu kadar kaotik bir halde Osmanlıların bulduğu Balkanlar ve Kafkasya için de geçerlidir- İmparatorluğun I. Dünya Savaşı'nda çöküşü ile parçalandı. Sykes-Picot anlaşması ile Ortadoğu'yu kendi aralarında paylaşan emperyalist Britanya ve İngiliz imparatorlukları Kürdistan'ı da bu paylaşıma doğal olarak tabi tuttular ve İran coğrafyası dışında kalan Kürtler Ortadoğu'da Türkiye ve yeni kurulan iki devlet Suriye ve Irak arasında coğrafyalarının parçalandığını ve aşiret bağlarının ve topraklarının sınır taşları ile bölündüğünü gördüler.

Önceleri Osmanlı ile İran devletleri arasında bölünmüş olan Kürdistan coğrafyası bu son durum sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiyesi neticesinde Batılı güçlerin nüfuzu altındaki Arap yönetimleri (Suriye ve Irak) ile yeni bir ulus-devlet kurma arzusunun hakim olduğu Türkiye Cumhuriyeti arasında bölünmüş oldu. Bu hal Osmanlı zamanında insicama ve istikrara kavuşan Kürdistan mukimlerinin coğrafyalarında ortaya çıkan bölünme ve istikrarsızlık karşısında bir tepkinin ve politik mücadelenin oluşmasını sağlayacak şartları da üretmişti. Pax-Ottomana altında yaşadıkları sürece sorunları genelde sonuç alıcı politik mücadele kanallarına dökmeyen Kürtler İmparatorluğun

dağılması ve Kürdistan'ın bölünmesi karşısında istikrarın ve göreceli otonominin sağladığı siyasi imkanları kaybetmemek için mücadele etmeyi tercih etmeleri için yeterince nedene sahiptiler:

- (1) Dünyada Fransız Devrimi ile yayılan milliyetçi akımların Doğu'ya geç de olsa ulaşmasının tetiklediği ve toplumları bilinçlendirdiği bir ortamı teneffüs ediyorlardı.
- (2) Osmanlı'dan daha zayıf ve mücadele edilmesi daha kolay rejimler ile karşı karşıyaydılar.
- (3) Ortadoğu'da ortaya çıkan yeni statükoda ve ortaya çıkan bir sürü devlet yapısı karşısında kendilerinin de yer almasının eşyanın tabiatı olduğuna inananların sayısı gitgide artıyordu.

Bu atmosfer Kürtlere Pax-Ottomana imkanlarını, mezkur konsept sözkonusu olmadığı bir konjektür altında, politik bir seçeneğe dönüştürme fikrini de verdi. Bu fikrin hangi Kürt yapısı içinde gelişeceği ve hangi liderlerin şahsında müşahhaslaşacağı hiç kuşkusuz Kürt hareketinin geleceğini belirleyecektir. Ancak bunun kadar önemli başka bir mesele de Kürt yapısında paralel bir tarzda varlığını sürdürmeye devam etti: Daha önce kullanabildikleri politik seçenekleri üstelik daha güçlü bir şekilde ve yaşadıkları zamanın imkanları ile orantılı bir çerçevede kendilerine tanıyacak yeni bir siyasi denklem mümkün müdür? Böyle bir teklif karşısında nasıl reaksiyon gösterirlerdi? Kuşkusuz ilk soru Kürtlerin tarih boyunca muhatap olduğu toplumları ilgilendirirken ikincisi kendilerini ilgilendirmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada özellikle bu iki soruya Türkiye ve Kürtler arasındaki ilişkiler bakımından cevap aranmaya çalışılırken raporun başlangıcında ifade edilen ilk soruya da bu şekilde cevap verilebileceği tahmin edilmektedir.

Tarihsel Birliktelik ve “Karşılaşma”

Daha 6nce bahsedildiği gibi T6rkler ile K6rtler arasındaki ilişkiler Malazgirt Savaşı zamanlarına kadar geri g6t6r6lebilecek bir boyuta sahiptir. İnişli ıkışlı ilişkiler Yavuz Sultan Selim-İdris-i Bitlisi (1515) işbirliği ile gerçek bir ittifak d6zenine oturmuş ve K6rdistan'ın b6y6k 6l6de Osmanlı coğrafyasına şii T6rk tehdit karşısında katılması ile istikrara kavuşmuştur. Ancak bu istikrar I. D6nya Savaşı sonunda Ortadoğu'daki emperyalist işgal ve sonuç olarak K6rdistan'ın 6e b6l6nmesi ile yerini yeni bir t6rb6lans devrine bırakmıştır. Bu noktada Osmanlı'nın hakim olduğu coğrafyada kurulan halef devletler realitesi ile K6rt realitesinin karşılaştığını g6r6yoruz. Diğer karşılaşmalarda olduğu gibi T6rkiye ile K6rt realitesinin karşılaşmasına baktığımızda da 6nemli soru bu karşılaşmanın ne ifade ettiğidir.

Esasında b6t6n mesele Osmanlı-Cumhuriyet izgisinde K6rt realitesi ile birliktelikten bir karşılaşmaya ve nihayetinde hikayenin K6rt Sorunu'na nasıl d6n6řt6đ6d6r. Bunu anlamak için Osmanlı'nın en uzun ve son y6zyılındaki bazı gelişmelere ve ortaya çıkan hareketlere yakından g6z atmakta fayda var.

Osmanlı Siyaseti, İttihat ve Terakki ve Cumhuriyet

Osmanlı İmparatorluğu belki II. Viyana Kuşatması'nı m6teakip bozgundan beri s6rekli politik-askeri bir gerileme halindeydi; ancak en azından g6receli olarak toplumsal insicamını 'millet sistemi'nin işlevselliğini koruması sayesinde s6rd6rebiliyordu. Bu insicam da Yunan İsyanı (1821)'nin patlak vermesiyle yara aldı. Kuşkusuz Osmanlı siyasi yapısının kurucu unsurlarından biri olan Yunanlıların D6vel-i Muazzama tarafından desteklenen İmparatorluk'tan ayrılma talebi İmparatorluk için anların çaldığını g6steriyordu. Bazılarının Fatih'in Konstantinople'6 fethi ve Osmanlı başkentine d6n6řt6rmesiyle İmparatorluğu'nun bir T6rk-Yunan federasyonu h6viyetini kazandığını bile d6ř6nd6kleri siyasi sistem Yunanlıların bağımsızlık hareketinin başarıya kavuşmasını m6teakip yabancı destekli Slav isyanları ile g6lenen bir s6reklilik duygusu içinde parçalanma trendine girdi.

Osmanlı siyasası modernleşme çabaları ile 'millet sistemi'ni dönüştürmeye ve modern bir siyasi-ekonomik sisteme ve toplumsal yapıya geçmek için elinden geleni yapmaya çalıştı. Ancak gayrimüslimleri İmparatorluk içinde tutmaya ikna etmek için yapılan reformlar Osmanlı'nın Müslüman ahalisinde bir aldatılmışlık ve kullanılmışlık duygusu uyandırırken gayrimüslimler ise çabaların sahiciliğinden kuşku duydular. Toplamda her iki kesim bir konuda anlaşıyorlardı: Osmanlılar reformları dış güçler istediği için yapıyordu. Bu hissiyat Müslüman ahalide dış güçlere karşı yoğun bir paranayonun ve "öteki" değerlendirmesinin genişletilmesine ve gitgide Osmanlı İmparatorluk çatısı altında beraber yaşadıkları gayrimüslimlere ve halklara da yaygınlaştırılmasına neden olurken gayrimüslimlerde de kendilerinin can ve mal güvenliği kadar huzurlu ve 'modern' bir hayatın ancak yabancı güçlerin etkisi altında mümkün olabileceğine dair bir inancın hakim olmasına neden oldu.

Tanzimat'tan Meşrutiyete ve nihayet Cumhuriyet'in kurulmasına kadar yaşananlar ve söylenenler yabancı düşmanlığı ile yabancı hayranlığının ülkede nasıl bir kutuplaştırma oluşturduğunu görmek bakımından manidardır. II. Mahmud'a 'Gavur Padişah' diye ad takılmasından reformları özet olarak 'gavura gavur denmemesi" olarak gören sessiz çoğunluğun reaksiyonlarına kadar bu trend rahatça izlenebilir. Belki de bu reaksiyon günümüz AK Parti tabanının yapısını anlamak bakımından da aydınlatıcıdır. Diğer yandan Kurtuluş Savaşı başlarında mandacılığın Türkiye'de güçlü bir akım neden olduğunu ve halihazırda ancak AB yoluyla Türklerin adam olabileceğine dair yaklaşımında köklerini bu kutuplaşmada bulmak mümkündür.

Cumhuriyet bu kutuplaşmada yabancı medeniyeti kabul etme şartıyla yerli sessiz çoğunluğu iktidara getirme sözü vererek kendine göre eklektik bir çözüm geliştirdi. CHP'den AK Parti'ye bu çözümün hala ne kadar etkili olduğu siyasi-toplumsal yapımızın genel bir etüdü ile kolaylıkla fark edilebilecek açıklıktadır. AK Parti tabanı büyük ölçüde bu sessiz çoğunluğa dayanırken aynı partinin özellikle başlangıç politikalarını sanki

Kemalist bir istilaya karşı yabancı himayesi temin etme arayışı içinde AB politikalarına ve reform taleplerine dayandırdığı ortadadır.

Osmanlı parçalanma süreci içinde kendini koruma refleksi ile güçlenen bu biz ve ötekiler duygusu önce daha çok Osmanlı hükümranlığı uzağında yaşayanlar için geçerliiyken uzaktaki tehdit algılamasının gitgide yakınlaşması ve özellikle Yunan isyanı sonrası “içimizdeki ötekiler” duygusunun güçlenmesine neden oldu. İmparatorluktan kopan her bir halk bu duygunun özellikle İmparatorluğun merkez coğrafyasında yaşayanlar ve ona derin bir sadakat duyanlar nezdinde daha da güçlenmesine neden oldu. Bu duygu dünyasında kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti baht-ı kara maderi kurtarmaya kendini adanmış bir organizasyon olarak tarih sahnesine çıktı.

Fransız Devrimi sloganları olan müsavât, hürriyet ve adalet ile modernleşme çabalarının İmparatorluğu ayakta tutma güdüleriyle karıştığı bir programa sahip olan İTC çok farklı etnik kökenlerden gelen Osmanlı münevverlerinin kurduğu ve daha sonra da yine farklı etnik kökenlerden gelen askerlerin de dominant olduğu bir organizasyondur. Bir bakıma ülkeyi saltanatın mutlakiyetçi sınırlarından çıkartmak isteyen ve tüm toplumun mobilizasyonunu amaçlayan İTC daha önceki reformcular gibi örnek almaya çalıştıkları medeniyetin paradigmasını üreten ülkelerle savaşmak zorunda kaldılar. Bu durum Osmanlı modernleşmesinin sahiciliğine her yandan darbe vururken yerli sessiz çoğunlukta da yönetici elitlerin amaçları ile ilgili şüphelere, tereddütlere ve homurdanmalara neden oluyordu.

Modernleşmenin görece başarılı olabilmesi zafer kazanan bir Osmanlı paşasının iktidarı ele geçirip Cumhuriyet'i ilan etmesiyle mümkün olabilecektir.² Ancak bu noktaya gelene kadar çok kayıp verildi. Balkan savaşları ile Osmanlı toplumunun öteki duygusu göçmenlerin anavatana kendileriyle beraber getirdikleri acıklı hikayelerle daha da güçlenirken esasında büyük ölçüde tehlikenin geldiği coğrafyaya sınır bölgelerde doğmuş ve büyümüş olan Balkan kökenliler tarafından harekete geçirilen İttihatçılıkta da güçlü etkiler oluşturmuştu.

Balkan Savaşları İttihatçı elitlerle sessiz çoğunluk arasında derin bir duygudaşlığın oluşmasına da zemin hazırlamış ve bu zemin üzerinde mezkur duygunun hakimiyetinde İmparatorluk son savaşı olan I. Dünya Savaşı'na girmiştir. Savaş Balkan muammasına dış desteğin güçlü olduğu Ermeni Meselesi'nin de eklenmesiyle Kafkas boyutunu da getirmiş ve Osmanlı'nın son neslinde oluşan travmayı daha da büyötmüştür. Ortadoğu'daki gene yabancı destekli "Arap İsyani" meseleleri, İmparatorluk konteksti içinde içinden çıkılmaz hale getirirken soruna Ortadoğu boyutu da getirmiş ve bir ulus-devlet yapısının kurulması için karine teşkil edecek bir algılamaya dönüşmüş yada dönüştürölmüştür.

---

² Bu noktada Kavalalı Mehmet Ali Paşa örneği düşöndürücüdür. Arnavut kökenli Osmanlı'nın Mısır Valisi modernleşmenin önemini artık egemenliklerinin sonlarına geldiği kanısına sahip olduğu Osmanlı üstlerinden sanki daha iyi kavramış ve askeri-siyasi yetenekleri ile birleştirdiğinde kendine muazzam bir politik alanın açılabilceğini görmüştür. Osmanlı'ya ve diğer bölgesel güç unsurlarına karşı kazandığı zaferler ile modernleşme ve Mısır'ı imar ve yeniden kurma çabalarını birleştirebildiği ölçüde gücünü ve halk üzerindeki meşruiyetini artırabilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı bakiyesi toplum ve İttihatçı liderlik bu haliyle Balkan-Kafkasya-Ortadoğu üçgeninde kurulan devletlerinin üç coğrafyada da ancak küçük tutamak noktaları dışında tesirlerinin sınırlandığını görmüş ve daha kötüsü de Kurtuluş Savaşı'nı eski büyük ortakları olan Yunanlılara ve Ermenilere karşı vermek zorunda kalmışlardır ki bu Müslüman bir toplumun kafirlere karşı kendi ülkesini koruması olarak da kendini göstermiştir.

Nihayetinde kurulan Cumhuriyet çok yönlü paranoyalar ve travmaların ürünüdür ve Cumhuriyet'in kuruluşunda ve gelişiminde dış güçler paranoyası çok etkili olmuştur. Batılılar bir bakıma Osmanlı İmparatorluğu'nun başına bela ören ülkeler olarak baş düşmanlar safındadır; ancak Cumhuriyet aynı zamanda mezkur ülkelerin müttefiki olduğunu ilan etmiştir. Diğer yandan eski Osmanlı tebaası Hıristiyan halklar da onların işbirlikçileri olarak düşman başlığı altında yerlerini alırlar. Yunanlılar, Bulgarlar, Sırp, Ermeniler ve diğerleri. Ama bu halklardan da Cumhuriyet çatısı altında yaşamak isteyenler –çoğu mübadele ile gitti- aynı ülkenin vatandaşları olabilecektir. Müslüman Araplar ise Müslüman olmalarına karşın emperyalist dış güçleri desteklediklerine göre – tarihen büyük bölümü böyle yapmasa da- onlar da dost mülahazası içinde değerlendirilemezdi. Ancak Arap kökenli olanlar da keza Cumhuriyet sınırları içinde vatandaşlık bağıyla yaşamaya devam edebilecektir. Sonuç olarak Türkün Türkten başka dostunun olmadığı sonucuna varılıyor ve tabii böylesi sürekli karışan ve değişen ve üstüne üstlük Batılıların egemenliği altındaki bir dünyada da Türklerin yapabileceği yegane şeyin “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” olduğu noktasına ulaşıyordu.

Ancak sorun yeni kurulan Cumhuriyet'te yalnızca Türklerin yaşamadığıdır. Dahası Cumhuriyet'in yalnızca Türkler tarafından kurulmadığıdır.

İki Dünya Arasında Türkiye

Dünya tarihinde Pers-Yunan Savaşlarından beri Avrupa ile Ortadoğu arasında global bir rekabet ve mücadelenin olduğu gözlemlenmektedir. Bu mücadele Makedonyalı Büyük İskender'in Pers egemenliğindeki Doğu dünyasını işgali ve Helenizasyonla yeni bir

evreye girmiş, daha sonra Roma (Bizans)-Sasani ve nihayet VII. Yüzyılda kendini gösteren İslamiyet'in etkisi altındaki kurulan Müslüman siyasi yapılarla (Emevi-Abbasi) Hıristiyan Bizans ve Müslüman Endülüs-Katolik Germen siyasi yapılar arasındaki bir mücadeleye dönüşmüştür.

Bu mücadele Türklerin Müslümanlığı kabul etmesiyle Orta Asya'dan Horasan üzerinden Ortadoğu'ya göçleri ile yenilenmiş ve Türkler mücadeleyi Hıristiyanlığın yayıldığı ve ilk Hıristiyan halkların yaşadığı Mezopotamya-Anadolu hattından Balkanların içlerine ve Orta Avrupa'nın sınırlarına kadar taşımıştır. Diğer yandan Osmanlı ile Batı dünyası arasında yüzyıllar boyunca süregelen mücadelede başat unsur Osmanlı'nın büyük bir global konsensüsü Balkan-Kafkas-Ortadoğu üçgeninde halkların barış içinde yaşamasını sağlayacak geniş bir toplumsal koalisyonu temin etmesi ile kendini göstermiştir.

Ancak coğrafi keşifler ve reform hareketleri ile çalkalanan dünyada Batı mücadeleyi yeni keşiflerin vasıtasıyla ve reform-rönesans dinamiğinden aldığı güçle küresel bir ölçeğe yaymıştır. Endüstri devrimi ile temel karakterine yavaş yavaş kavuşan modern Batı Avrupa ve Yeni Dünya'nın artan gücü karşısında Doğu'nun hemen hemen tüm başkentleri kendi halkına dahi "yasaklanmış şehir" olan Pekin'den Bombay'a Batı işgaline maruz kalmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında da Müslüman Ortadoğu başşehirleri Bağdat, Şam, Kudüs, Mekke ve Medine düşmüştür. İstanbul dahi işgal edilmiştir. Diğer yandan Kafkasya ve Orta Asya yükselen yeni bir Hıristiyan güç olan Rusya'nın tesir ve nüfuz bölgeleri olmak durumunda kalmıştır.

Osmanlı'nın büyük çatısı çökerken Osmanlı'nın kurduğu ve Batılı halkları da içirme hususiyeti taşıyan yeni ve son global ölçekli Doğu kökenli koalisyon da dağılmıştır. Koalisyon ülkesi halkların büyük çoğunluğu ya Batı ittifakı³ çatısı altına girmişlerdir, ya Rus nüfuzunu⁴ kabul etmişlerdir ya da bağımsızlık mücadelelerine girişmişlerdir. Bu noktada Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun kritik ve bazı bakımlardan istisnai bir karakteri olduğu gözlemlenmektedir. Mezkur zor denklem altında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Müslüman Doğu dünyasının son güçlü temsilcisi sayılabilecek Osmanlı'nın eski iddialarını böyle bir dünyaya karşı sürdüremeyeceğini bilmekte ancak bu iddiaları her koşulda sürdürme motivasyonu ile kurulmuş olan İTC kökenli büyük güç kalma içgüdüsunü de muhafaza etmek istemektedir.

Bu çerçevede özellikle Ortadoğu'da bağımsızlıkçı eğilimlerin sonucu olarak Osmanlı İttihatçı son kuşağının yerini alan ve onların dürtülerine sahip paralel devletler ortaya çıktı. Bunlar İttihatçı ideolojinin halef ideolojileri olarak niteleyebileceğimiz ideolojilerin etkisi altında yönetilen Ortadoğu devletleriydi. Kemalist Türkiye, Baasçılığın egemen olduğu Suriye ve Irak, Siyonist İsrail ve nihayet geleneksel Osmanlı yapısını kendi liderlik özellikleri ile muhafaza etmeye çalışan Osmanlı Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Hidiv torunları soyundan gelen Kral Faruk'u Abdülhamit misali deviren İttihatçıları sanki takip eden Hür Subayların karizmatik liderlerinden Nasır'ın yolunu çizdiği Nasirizmin egemenliğine giren Mısır.

---

³ II. Dünya Savaşı'nı müteakip Batı ittifakı Amerika Birleşik Devletleri liderliğinde Atlantik (NATO) ittifakına dönüştü.

⁴ Bolşevik Devrimi (1917) ile beraber Sovyetler Birliği'ne dönüşen Rusya Batı ittifakı karşısında yeni bir Doğu Bloku (Varşova Paktı) oluşturma çabasına girişti.

Tüm bu ideolojiler bir yandan Batı emperyalizmine karşı çıkarken diğer yandan kendi ülkelerini modernleştirerek bu emperyalizme paradoksal olarak karşı koyma durumunda kendilerini görmüşlerdir. Ancak yukarıda bahsi yapılan sessiz çoğunlukların karizmatik liderlikle, dış güçlere karşı başarıların birleştiği toplumsal psikolojilerin hakim olduğu zamanlar dışında⁵ çoğu zaman bu modernleşme tarzını gavurun şapkasını giyme ya da işgalcinin yollarını benimseme gibi algıladıkları için alttan alta gelenekten alınan güçle direnişi sürdürmüşlerdir. Bu çerçevede Ortadoğu'da mezkur halef ideolojilere karşı gelişen muhalif hareketlerin çoğu geleneğin büyük bir kısmına damgasını vurmuş olan İslamiyet'in etkisi altında gelişen İslamcı hareketler oldu.

Mezkur otokratik rejimlerin hakim olduğu bu ülkelerde çoğu zaman muhalif hareketler dış güçlerin etkisi altında olabilmekle suçlanabilmekte ve sessiz çoğunluklar bu şekilde mobilize edilerek güç sahipleri iktidarlarını sürdürebilmektedir. Tüm bu psikolojik vaziyetin büyük ölçüde Osmanlı İmparatorluk yapısının yaşadığı sarsıntılar ve parçalanma devrinden sözkonusu halef ülke yöneticilerine miras kaldığı söylenebilir. Aynen Osmanlı tarihinde olduğu gibi bazen gayrimüslim olmak, bazen ana kütleyle farklı nedenlerden dolayı sorunlar yaşayan Müslüman mezheplere ait olmak ya da farklı etnisiteye sahip olmak dış güç tesirinde olmayla özdeşleştirilebilmektedir.

Bu noktada Türkiye örneğine tekrar geri dönersek karşılaşılan fenomen büyük güç olma dürtüsünü ve saikini koruma duygusuyla dış güç ilişkilerinin abartılı algılanması sonucunda "öteki" kavramının sürekli yeni sahalara geliştirilmesidir. Burada bu geliştirme, ötekini oluşturma ve büyük olmayı engelleyen saik olarak algılama ve

---

⁵ Türkiye'de Mustafa Kemal Atatürk, Mısır'da Nasır zamanları gibi.

suçlama şeklinde bir çizgi izlemektedir. Öteki dış güçlerle ilişki kurmakta –her devlet dış güçle ilişki kurmaktadır; ancak ilişki kurma monopolü güç sahiplerine ve onların kullandığı devlet aracına aittir- ve onların desteğiyle sessiz ana kütleyle karşı ayrılma planları yapmaktadır. Türkiye’de sessiz çoğunluk ile devlet arasındaki mutabakat Kurtuluş Savaşı ile başlamış ve Cumhuriyet’in kurulması ile resmileşmiştir. Bu noktada Kemalist yönetim altında ilk etapta sessiz çoğunluk gericiliğe, Kürt ve Alevi isyanlarına karşı mobilize edilmiştir.

Türkiye’de sessiz çoğunluk ile devlet arasındaki ilişki Ortadoğu’daki İttihatçılığın halef seküler ideolojilerine karşı muhalefet eden İslamcı hareketler gibi Türkiye’deki seküler rejime karşı muhalefet eden İslamın ihya hareketinin son yüzyıllardaki en güçlü kolu olan Nakşibendilik kökenli Milli Görüş hareketi taraftarlarınca kurulmuş olan AK Parti ile yenilenmiş ve daha güçlü bir forma kavuşmuştur. Bu haliyle Türkiye siyaset mekanizmasının geçmişte Osmanlı yönetimlerinin ve özellikle İTC hükümetlerinin yaptığı gibi sessiz çoğunluğu şüpheli ötekilere karşı mobilize etme gücü muazzamdır.

Diğer yandan Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişte yaşanan tüm travmalar ve ayrıca Cumhuriyet’in kendi tarihi boyunca yaşanan Türk-Kürt, Sünni-Alevi ve dinci-laik gerilimleri ‘sessiz çoğunluk’ bilincinde yoğun propagandaların da etkisi altında temel bazı önyargılar oluşturmuştur. Bu önyargıların tarihsel kökenleri de olması Türkiye’nin farklı kesimlerinden insanlar arasındaki diyalog çabalarını zorlaştırmakta, ortak yarın muhayyilesinin gelişmesini ve siyasi formüllerin üretilmesini engellemektedir. Bu durum siyasi sistemin 2009’da başlattığı “demokratik açılım” sürecinde olduğu gibi sessiz çoğunluğun toplumsal önyargıları nedeniyle siyasi sistemin politik sorunlara yeterli kamuoyu desteği bulmasını ve çözüm iradesi geliştirmesini güçleştirmektedir.

Türkiye ve Kürtler

Türkiye ve Kürtler arasındaki ilişkinin bir yandan Kürtlerin gelecek kurguları (Kürt Devleti ve Sorunu) açısından büyük önemi olduğu gibi diğer yandan Türkiye’yi kuran İttihatçı motivasyonun ana nüvesi olan tarihsel iddiaları (Büyük Türkiye) koruma ve

gerçekleştirme bakımından da büyük önemi vardır. Ve her şeyin ötesinde tarihsel beraberliğin bir karşılaşmaya ve ayrılığa mı yoksa daha derin bir birliğe mi dönüşeceğini de ilişkinin yapısını iyi kavrayabildiğimiz ölçüde çözüme imkanlarımız olacaktır. Kuşkusuz sözkonusu meseleleri açığa çıkartmak Türkiye'nin nasıl kurulduğunu ve Kürtlerin kuruluşta oynadıkları rolü ve müteakip hadiseleri iyi anlamaktan geçiyor.

Kürtler Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılının özetleyeceği ve yukarıda zikredilen örneklerde de görülebileceği gibi pek çok Balkan, Kafkas ve Ortadoğu halkıyla Düvel-i Muazzaa ile giriştiği acımasız ve dramatik savaş sonunda yol ayrımı yaşamış ve tüm bu yaşananları daha da olumsuz manada derinleştirecek travmatik bir psikoloji eşliğinde ve eşliğinde I. Dünya Savaşı'nı mağlup olarak bitirmiştir. Bu kuşkusuz 250 yıldır kendi postunu vermemek için mücadele eden ve kefenini yırtmaya çalışan bir zihinsel yapı ve duygu dünyası için olağanüstü bir hayal kırıklığı idi. Ancak İttihatçı yapı son 'chapter'a savaşmadan girmemeye kararlıydı; daha özeti teslim olmayacaklardı.

Kurtuluş Savaşı bu psikolojide yürütüldü ve görüldüğü kadarıyla tüm kayıplara rağmen İmparatorluğun "son bakiyesi" ile ittifakı sürdürmeye devam etme iradesi ve azmini göstermeye karar vermiş aktif tek halk kalmıştı: Kürtler. Günümüz Kürt hareketinin farklı önderlikleri ya da sokaktaki sıradan Kürt bunu şimdi bir ahmaklık ya da kulislerin ünlü ifadesiyle siyaset bilmemezlik veyahut yüzyıllardır farklı siyasi otoriteler altında sürekli aldatılan Kürt halkının bir başka saflığı olarak yorumlayabilirler.

Siyasetçilerimizin sıkça ve özensizce dillerine doladıkları Türk-Kürt kardeşliği bir aldatmacadan mı ibarettir? Yoksa Doğu ve özellikle Müslüman Doğu dünyasının Batı karşısında süregelen yenilgiler ve parçalanma sendromu karşısında oluşturmak istediği son geri çekilme perdesinde kurduğu son savunma hattının mı ismidir? Hangisinin doğru olduğunu zaman ve tarih bize yüksek ihtimal çok geçmeden gösterecektir.

Kurtuluş Savaşı'nı vermeye karar vermiş İttihatçı liderlik tarafından Anadolu'ya geçip Milli Mücadeleyi başlatan Mustafa Kemal'in başlangıçta Sünni Anadolu halkının desteği

kadar Alevi ve Kürtlerin desteğini almak için de yoğun çalıştığını –özellikle Aleviler bakımından yoğun yaşadıkları şehirlerde düzenlenen Amasya Tamimi ve Sivas Kongresi açısından- gözlemleyebiliriz. Mustafa Kemal'in işgale karşı örgütlenen yerel direniş örgütlerini Anadolu Müdafai Hukuk Cemiyetlerine dönüştürme ve İstanbul'da Misak-ı Milli kararı veren Son Meclis'i Mebusan'ın kapatılmasını müteakip Ankara'daki TBMM çatısı altında biraraya getirebilmesinde Kürtlerin ve Alevilerin desteğini almayı başarabilmesinin psikolojik payı büyüktür. Kuşkusuz bu koalisyon ya da sentezleme çabası Milli Mücadele'yi ayakta tutan temel sosyolojik maya olmuştur.

Talihsizlik odur ki yeni kurulan Cumhuriyet üstelik Mustafa Kemal görev başındayken her iki toplulukla daha sonraki yıllara da damgasını vuracak münefaretler üstelik askeri çaplı çatışmalar halinde yaşamıştır: Şeyh Sait (1925) ve Dersim (1938) İsyancıları. Sözkonusu isyanlar sonrası kurucu mayanın yapısına işleyen bozulmalar olmuş ve maalesef köklü ve kuşatıcı çözümler Cumhuriyet tarihi boyunca geliştirilememiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında Kürt ve Alevi topluluklarına bakıldığında durum aşağı yukarı şöyle tarif edilebilirdi: Aleviler 1638 Kasr-i Şirin Anlaşması itibariyle çizilen Osmanlı-İran sınırı çerçevesinde yaşamak durumunda oldukları için zamanla azalan bir İran etkisi altında kalmışlar ve özellikle İran'da I. Dünya Savaşı sonrası Türk kökenli Kaçar hanedanının devrilip Farisi bir hanedanın da başa geçmesiyle yüzleri Anadolu'ya ve Osmanlı başkentine daha dönük bir hale gelmişler. Kürtler açısından durum çok daha komplikedir. Osmanlı Kürdistanı'nda yer alan Kürtler Osmanlı yönetim şemasında Musul Vilayeti (Kuzey Irak: Irak Kürdistanı + Musul + Kerkük), Halep Vilayeti (Güneydoğu Anadolu, Türkiye ve Kuzey Suriye: Halep + Suriye Kürdistanı), Diyar-i Bekir Vilayeti (Güneydoğu Anadolu, Türkiye), Bitlis Vilayeti (Doğu Anadolu, Türkiye & Siirt hariç) Mamuret'ül Aziz Vilayeti (DA, TR), Van Vilayeti (DA, TR) ve Erzurum Vilayeti (DA, TR) sınırları içinde yaşamaktaydılar.

Musul Vilayeti ve Halep Vilayeti

Birinci Dünya Savaşı sırasında imzalanan Sykes-Picot anlaşmasına göre mezkur vilayetlerin yapısı İngiliz-Fransız-Rus paylaşımına konu olmuştur. İlginç olan hem Halep Vilayeti'nin hem de Musul Vilayeti'nin anlaşmaya göre Fransız mandasına bırakılmasıdır. Ancak daha sonraki gelişmeler çerçevesinde I. Dünya Savaşı'nın sonunda ve Mondros mütekaresinden yalnızca üç gün sonra Musul Vilayeti İngiliz ordusu tarafından işgal edilmiştir. Bu haliyle Halep Vilayeti altında yaşayan Kürtler Fransız ve Musul Vilayeti'nde yaşayan Kürtler İngiliz yönetimi altına girmişlerdir. Ancak her iki vilayette yaşayan Kürtlerin Arap ve Türkmenlerin çoğunluğunun da desteği ile ve Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı önderlerinin de yardımlarıyla işgalcilere karşı savaştığını biliyoruz.

Bunun ilk önemli örneği Musul Vilayeti'nde 1920li yıllarda gelişen Kuvayi Milliye güçlerinin bölgedeki şefi olarak bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından gönderilen Mısır Kölemenlerinden Şefik Özdemir ile Süleymaniye'nin önde gelen Kürt liderlerinden Şeyh Mahmut Berzenci ittifakı ile kendini göstermiştir⁶. İttifak yalnızca bir Türkiye-Süleymaniye hattından ibaret olmayıp şimdiki Kuzey Irak'ın önde gelen Sürçi, Zebari ve Kerki gibi aşiretlerini ve Barzani ailesinin taraftarlarını da içine alıyordu.

Gerçekten de ittifakın en önemli başarısı "Özdemir Bey liderliğindeki Kürt-Türk güçleri tarafından **Derbent**'te yazıldı. Musul Vilayeti'nde bulunan önemli Kürt aşiretlerinin neredeyse tamamının desteğini alan Özdemir Bey 31 Ağustos 1922 sabah saat 04:00'te saldırıya geçti. Derbent yakınlarındaki İngiliz On beşinci Sih Öncü Birliği bozguna uğrarken İngilizler aynı günün gecesinde kuvvetlerini tekrar toparlayıp karşı bir saldırıya

---

⁶ Murat Sofuoğlu, Musul Vilayeti ve Türkiye, <http://www.surecanaliz.org/article/musul-vilayeti-ve-turkiye>

geçmeyi denediler. Ancak bu sefer de Kürt-Türk birleşik kuvvetleri tarafından ağır bir yenilgiye uğradılar. Özdemir Bey Derbent'i ele geçirirken Köysancak'a kadar Musul Vilayeti'nin nerdeyse yarısı Kuvay-i Milliye güçlerinin kontrolü altına girdi.”⁷

Mezkur muazzam gelişmelerden kısa bir zaman sonra Türkiye'nin Elazığ-Diyarbakir hattı içinde kaldığı durum ise meselenin nasıl çapraşık olduğunu göstermek için yeterlidir. “Türkiye Özdemir Bey'in Musul Vilayeti'nde imkansız koşullar altında gösterdiği “harikulade performansından” 2 yıl sonra tarihte karşılaşmış en büyük iç isyanlarından ve Cumhuriyet'i kuran liderleri politik bakımdan derinden etkileyen Şeyh Sait İsyanı ile karşılaştı. 2 yıl öncesinde Musul Vilayeti'ndeki Kürtlerle İngilizlere karşı mücadele edebilen Cumhuriyet'in kendi sınırları içinde eski Osmanlı ve daha sonra Kuvay-i Milliye güçleri safında savaşmış Kürt subayları tarafından kurulmuş Azadi örgütünün organize ettiği bir isyanla boğuşmak zorunda oluşu manidardır.”⁸

Musul Vilayeti'nde yaşanan maceranın bir benzerinin Halep Vilayeti'nde yaşanması ise tesadüf değildir. İlginç bir şekilde gene Kuvayi Milliye güçlerinin desteği altında Halep doğumlu Kürt kökenli bir lider İbrahim Hananu'nun Fransız işgaline karşı Halep Vilayeti'nde muazzam bir mücadele başlattığını biliyoruz. Mücadelenin yapısı ve karakterinin ulaştığı nokta Fransızları yeterince ürkütmüş olmalı ki 1921'de Ankara hükümeti ile Ankara Anlaşması yaparak geleceğin Türkiyesinin Halep Vilayeti'ne bağlı olan İskenderun Sancağı dışındaki Kilikya ve Güneydoğu Anadolu'daki kazanımlarını kabul etmiştir.⁹ Hikayenin öteki yüzü ise Fransa'nın yalnızca İbrahim Hananu ile Halep

---

⁷ A.g.e.

⁸ A.g.e.

⁹ http://www.hri.org/docs/FT1921/Franco-Turkish_Pact_1921.pdf Anlaşma Türkiye'de yeterince etüt edilmemiş olup varolan Halep Vilayeti'nin statüsü ile ilgili olarak nasıl bir çerçeve koyduğunun anlaşılması önemlidir. Anlaşma

Vilayeti'nde yaşadığı problemler yüzünden değil ama ayrıca Vilayet'in bir parçası olan ve Hananu'nun mücadelesiyle ilişkili olması çok muhtemel olan Antep, Urfa ve Maraş müdafaalarından çekindiği ve tüm Suriye'nin kontrolünü yitirme tehlikesini fark ettiğidir.

Kuşkusuz her iki hadisede de Musul Vilayeti ve Halep Vilayeti'nin yeni kurulan Cumhuriyet'in bir parçası olma ihtimalinin zımnen mevcut olduđudur¹⁰ ve böyle bir muhtemel gelişmeye de bölgenin Kürtlerinin öncülük etmede gönüllülük ve ustalık gösterdikleridir. Ancak buna karşılık Türkiye'nin varolan psikolojik atmosferi Kürtler bağlamında geliştirecek ve mühürleyecek türden bir siyaseti benimsediği ise söylenemez. Bu tavır her iki Vilayet'te emperyalistlere karşı süren mücadelenin akim kalmasına neden olmuş ve Türkiye'nin her iki vilayetten –Halep Vilayeti'nden 1921 Ankara Anlaşması koşulları ile Musul Vilayeti'nden de 1926 Ankara Anlaşması koşulları ile- çekilmesi ile sonuçlanmıştır. İbrahim Hananu Fransızların ve Şeyh Mahmut Berzenci İngilizlerin merhametine terkedilmiştir.

Jeopolitik Denklem ve Kürtler

Türkiye'nin bu kararları vermesinde içinde bulunduğu koşullar, ulus-devlet kurma arzuları kadar jeopolitik denklemin ve Sykos-Picot ekseninin gelecekte öngördüğu Arap devletleri müktesebatının Kürtler için söz konusu olmadığına dair bir teminatın ya da politik denklemin mevcudiyetine olan inanç da büyük rol oynamıştır. "Türkiye bölge

---

İskenderun Sancağı ile ilgili bir statü belirlediğine göre Halep ile ilgili olarak ne belirlediğinin anlaşılması Suriye'deki son gelişmeler de düşünülürse önemlidir.

¹⁰ http://www.hri.org/docs/FT1921/Franco-Turkish_Pact_1921.pdf p. 6. Halep Vilayeti'nin bir parçası olan İskenderun Sancağı Türkiye'ye 1921 Ankara Anlaşması'nın 7. maddesinin uygulanması sonucunda 1938'de bağımsız Hatay devleti olduktan sonra 1939'da katılma kararı vermiştir.

lkeleri ile birlikte Kürt Sorunu bağlamında uzun zamandır yazılı olmayan bir anlaşmaya uygun hareket etmektedir. Bu anlaşmaya göre Kürtler yaşadıkları ülkelerin bir parçası olacaktır. Görünen o ki bu anlaşmaya zamanında Düvel-i Muazzama olduğu gibi şimdinin ‘major’ gçleri de zımni destek vermektedirler.

“Anlaşma temelde şu şekilde özetlenebilir: Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları ülkeler olan Türkiye, İnan ve Irak –hatta Suriye- Batılı gçlerle işbirliği yaptığı sürece Düvel-i Muazzama “Kürdistan” projesinin uygulamaya sokulmasına müsaade etmeyecektir. Söz konusu lkelerde bu bağlamda kendi bildiklerini okuyabileceklerdir. Ancak ne zamanki mezkur ülkelerin ezeli çoğunluğu bölgesel dengeleri Düvel-i Muazzama aleyhine çevirebilecek boyutta Batı karşıtı bir politika takip ederlerse bu durumda esen karşı rüzgarları farklı bir istikamete yönlendirmek için Kürdistan projesi devreye sokulacaktır. Bu ereve içinde Kürt Sorunu şark Meselesi’nin önemli parçalarından biridir.

“Sykes-Picot anlaşması ile I. Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu’nun nasıl şekilleneceğine karar veren İtilaf devletleri bağımsız bir Kürdistan devletinin Ortadoğu üzerinde yüzyıllardır g mücadelesi yapan Türk, Arap ve Pers yapıları için temel bir rahatsızlık noktası olduğunun bilincindeydi. Kürdistan projesinin uygulamaya sokulması demek  kadim bölge devletinin parçalanma riskinin göze alınması demektir. Özellikle projeyi ilk defa dillendiren Büyük Britanya’nın Kürdistan’ı çok geçmeden rafa kaldırması manidardır. Kuşkusuz Britanya’nın projeden vazgeçmesi Kürtlerin aşiret yapısı ve Anadolu’da süren anti-İngiliz Kuvay-i Milliye hareketına duydukları sempati ve verdikleri destek ile direkt ilişkili olduğu kadar Britanya’nın Ortadoğu Satranç Tahtası’ndaki güç dengelerini kollaması ile de doğrudan alakalıdır. Britanya “balance of power” politikasını I. Dünya Savaşı’nda çok etkili bir şekilde kullanmış olup söz konusu politika hali hazırda Anglo-Amerikan halefleri tarafından uygulanmaktadır.

“İngilizler için İngiliz yanlısı bir İnan rejimi, Batı ile direkt çatışmadan kaçınacak bir Türk devleti ve doğrudan kendi mandaları altındaki bir Irak geni içinde Kürdistan devletinin kurulması manasızdır ve menfaatlerine aykırıdır. Çünkü böyle bir devlet bölgede istikrarı

sağlama ihtimali daha yüksek olan ve İngiliz menfaatleri ile direkt çatışmayacak üç devletin iç insicamını ciddi bir şekilde bozacaktır ve böylesi büyük bir riski İngiliz politikasının üstlenmesi için ortada temel bir rasyonel argüman mevcut değildir. Ortaya çıkması tartışılan Kürdistan projesinin hayatta kalabilirliği, devamlılığı ve bölgede istikrara katkı yapabileceği her şeyin ötesinde İngiliz menfaatleri için dayanıklılığı çok tartışmalıdır.

“İngiliz sivil ve askeri liderleri Gertrude Bell, T.E. Lawrence gibi bölge uzmanlarının tavsiyeleriyle söz konusu projeden kısa zamanda vazgeçmişler ve Kürtlere verdikleri sözlere sadakatsizlik yapmaktan kaçınmamışlardır. Bu perspektifte ilk etapta Fransa’ya verilmesinde anlaşılan Musul Vilayeti petrolün önemini de iyi kavrayan İngilizler tarafından klasikleşmiş bir politik manevra ile Pax Britannica’ya dahil edildi. Bu noktada nasıl Anadolu’da yaşayan Kürtler Türkiye ve İran’da yaşayanlar da Pers Pehlevi kontrolü çerçevesinde ise İngilizler Musul Vilayeti içinde yaşayan Kürtleri de Arap hakimiyeti altında tutmak için mandaları altına aldıkları Irak’a bağlamak istediler. Bu perspektifte Musul Vilayeti’nin Türkiye’ye bırakılması Türkiye’nin bölgedeki elini güçlendirecek ve kontrol edilmesini zorlaştıracaktır. Dolayısıyla Britanya mandası altındaki Irak’a Musul Vilayeti bağlanarak Kuzey Irak’taki Kürtler zerinde Arap hakimiyeti sağlanmış oluyordu. Söz konusu zımni anlaşma ancak bölge lkeleri Anglo-Sakson ittifakın aleyhine döndüklerinde Kürdistan projesinin hayata geçirilmesini uygun görmektedir. Bu yapı İngiltere’nin yerini global bir g olarak alan Pax-Americana ile yukarıdaki çerçevede varlığını sürdürmektedir.

“Bu noktada neden son zamanlarda Kürdistan teriminin sıkça dolaşımda olduğunun kısa bir değerlendirmesinin yapılmasına ihtiyaç vardır. Öncelikle bölge aktörlerinde I. Dünya Savaşı sonrası yaşanan major değerliklere bir göz atmakta fayda var.

“Ortadoğu’daki ince ve hassas denge 1979 İran Devrimi ile ciddi bir türbülansla karşılaştı. Bu türbülans süreci ve onun ana faili Humeyni yönetimi kaosu daha da

derinleştirmek yolu ile adam edilmek istendi. Yaklaşık on yıl süren Irak-İran savaşı kaosu hangi derinliklere ulaştığını göstermesi bakımından manidardır: Kendini Babil kralı Nabukadnazer zanneden Saddam Hüseyin'in Sünni azınlığının yönettiği çoğunluğu Şii olan Irak'a karşı Pers imparatorluğunu uyandırmaya çalışan Pehlevi hanedanını deviren Şii Ayetullahların yönettiği İran. Sözkonusu savaş biter bitmez Saddam bu sefer de Irak anayasasını yapan ve ordusunu kuran Cox'ın yarattığı Kuveyt Emirliğini işgal etti. Kuveyt'in işgali Anglo-Amerikan ittifaka Ortadoğu'ya daha doğrudan müdahale etme şansı verdi. Bu süreçte Saddam'ın Kuveyt'ten çıkarılmasından belki daha da dikkat çekici olan nokta Irak'ın kuzeyinde 36. paralel itibarıyla uçuşa yasaklı bir Kürt bölgesinin oluşturulmasıydı.

“1979 Devrimi ile İran'ı kaybeden Anglo-Amerikan ittifak (Atlantik ittifakı) Kuveyt işgali sonrası Irak ile problemlili hale gelmiştir. Bu yapı içinde Türkiye güvenilir müttefik statüsünü korumaktadır. Hatta bu bağlamda özellikle Turgut Özal yönetimi altındaki Türkiye'ye Kuzey Irak'ın bırakılmasının bile mümkün olduğu tartışılmıştır. Bu konunun Türkiye cephesinde hararetli tartışmaları alevlediği malumdur. Bu noktada üzerinde düşünülmesi gereken nokta Kuzey Irak'ta özerk bir Kürt yönetiminin oluşturulduğu zamanın Atlantik ittifakının iki önemli bölge ülkesini kaybettiği bir zamana denk gelişidir. Anlaşılan ittifak bölgede kendi aleyhine olabilecek bir gelişmeye karşı önlemlerini aldığıın işaretini vermektedir.

“Amerika'nın Anglo-Sakson misyonun I. Dünya Savaşı sonrası yaptığını Ortadoğu'da yenilemek ya da temerküz ettirmek için 1991 I. Körfez savaşı'nı müteakip 2003 Irak işgalini gerçekleştirmesi Kürdistan projesinin tekrar raflardan inmesini sağlayan birtakım gelişmeleri tetiklemiştir. Bu gelişmelerde TBMM'nin Amerikan Ordusu'na Türkiye üzerinden geçiş izni veren *tezkereyi* onaylamaması da önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'nin Irak işgalinde iyi müttefik rolünü oynayamaması Irak-İran problematiğini aşmak konusunda Türkiye'yi devreye sokmak isteyen Atlantik ittifakını zora sokmuştur. Türkiye-İran-Irak üçgeninde kendine müttefik bulamayan ittifak yeni bir müttefiki eskilerin enkazları üstünde kurmaktan eğer durum kötüye giderse çekinmeyecektir. Bu

perspektifte Amerikan yönetiminin işgalden beri Kuzey Irak'taki Kürdistan Bölgesel Hükümetini güçlendirmek için elinden geleni yaptığını not edelim. İttifak için Türkiye Kuzey Irak'ın yönetimi bakımından da idealdir; ancak Türkiye ittifak karşıtı bir resim verirse bu durumda Kuzey Irak yeni bir müttefikin neşvünema edeceği bir zemin olarak geliştirilebilir. Tezkere reddi sonrası Kuzey Irak'ta söz konusu gelişmelerin yaşandığı aşikardır.”¹¹

2008 başında yazılmış yukarıda alıntılanan makalede de ifade edildiği gibi jeopolitik denklem mevcut durumda –ki 2008 ile karşılaştırılırsa çok daha fazla olarak- sosyolojik gelişmelerle beraber Kürt realitesinin güçlenmesine neden olmaktadır. Garip olan ve anlaşılması büyük önem taşıyan nokta Türkiye'nin burada özellikle 1991 I. Körfez Savaşı'ndan beri gerçekleştirdiği siyasi hamlelerle bu trendi güçlendiriyor oluşudur.

Türk Politikası ve Kürt Realitesi

Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun şekillendiği 1920li yıllarda Halep ve Musul Vilayetleri'nin mukadderatları ile ilgili verilen kararların şu an Türkiye'nin çevresinde özellikle Ortadoğu'da oluşturduğu kuşağı belirlediği ortadadır. Mezkur kararlar Türkiye'yi dönüp dolaşıp bulmakta ve kafasını kurcalamaktadır. Türkiye'nin ulus-devlet olma kararlarının da mezkur kararlarla ilişkisi ortadadır. Aynı paralellikte Kürtler yaşadıkları ülkelerde ya daha özerk ya da özerk olma yolunda statüler talep etmektedirler. Kürtler Kuzey Irak'ta bölgesel bir hükümet kurmuş olup Suriye'de son iç savaş çerçevesinde özerk olma yolundadırlar. Türkiye'de ise Kürt siyasasının ana akslarını belirleyen mekanizmalar

---

¹¹ Musul Vilayeti ve Türkiye

“demokratik özerklik” olarak tanımlanan bir statüden bahis açmaktadırlar. Türkiye’nin ulus-devlet oluşuna ve Halep-Musul Vilayetleri ile ilgili bağlantılı kararlarına karşın Kürt realitesi hem Türkiye’de hem de mezkur vilayetlerin bulunduğu ölkelerde –Suriye ve Irak- neşvüneva etmektedir ve daha önemlisi bu ortaya çıkış sürekli olarak Türkiye’yi tedirgin etmektedir.

Türkiye ise ulus-devlet oluşundan beri ve büyük ölçüde bu realiteyi koruma uğruna Kürt realitesi ile mücadele etmektedir ve garip bir şekilde bu mücadele (veya tarzı) kendi ölkede topraklarında olduğu kadar komşu ölkelerde de Kürt realitesinin daha da güçlenmesine neden olmaktadır. Özellikle son 20 yıllık politikaların bu süreci daha da tetiklediği gözlemlenmektedir. I. Körfez Savaşı sırasında Türkiye’de zamanın başbakanı Özal’ın “Musul ve Kerkük’e girelim” sözleriyle hatırlanan periyot Türkiye’de politik kanat ile askeri kanat arasında sürüşmeye neden olmuş; nihayetinde bu retorik pratiğe geçmemiştir. Ancak burada kuşkusuz etkili olan amil Türkiye’nin bu bölgeye girdiğinde muazzam bir tepkiyle karşılaşacağı kaygısı mıdır yoksa ulus-devlet yapısı ile uyuşmayacak bir tercihin uygulanamazlığı mıdır bu tam anlamıyla belli olmamıştır. Özal’ın Kuzey Irak ile bir federasyona gitme noktasında sıcak açıklamalar yaptığı bilinmektedir. Ayrıca Türkiye’nin Kürt Sorunu’nu çözme noktasında da benzer düşüncelere sahip olduğu Öcalan’la anlaşmak istediğine dair de bir takım iddialar dolaşımında mevcuttur.

Bu yaklaşımın ölkede establismentı tarafından kabul görmediği ortadadır. Ancak bu fikir benimsenmemesine karşın Türkiye federasyona gitmeye gönüllü olmadığı bir yapıyı,

Kuzey Irak Kürt yapısını, koruma yükümlülüğünü ise kabul etmiştir.¹² Türkiye Çekiç Güç'e evsahipliği yaparak ve uçuşa yasaklı bölge (no-fly zone) uygulamasını enforce edilmesini sağlayarak günümüz bölgesel Kürt yönetiminin ortaya çıkmasını sağlayacak koşulların oluşmasını temin etmiştir. Günümüz Irak yönetimin dışişleri bakanı olan ve Mesut Barzani'nin dayısı olan Hoşyer Zebari zamanında¹³ bu durumu şu şekilde açıklamıştı: "Türkiye bizim Saddam Hüseyin'e karşı mücadelemizde Batı'ya ve tüm dünyaya bağlayan hayat damarımızdır. Biz müttefik hava korumasını ve uluslar arası yardımı Türkiye'nin işbirliği ile temin edebiliyoruz. Eğer Çekiç Güç çekilirse Saddam'ın üniteleri bu bölgede hakim olacak ve biz her şeyi kaybedeceğiz."¹⁴

Görüldüğü üzere günümüzde de son derece etkili olan bir Kürt liderinin de ifade ettiği gibi Türkiye Kuzey Irak Kürt yapısı bakımından vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Türkiye içine girmeyi reddetmekle beraber neden böyle bir yapının dış garantörü olmayı tercih etmektedir?

Bu sorunun değişik cevapları olabilir. Ancak ilk akla gelen cevap Türkiye'nin Atlantik İttifakı ile birlikte hareket etme saiki ile PKK'ya karşı Barzani-Atlantik ittifakı hattının desteğini sağlamaya çalışması olabilir. Burada Türkiye'ye ya bir Kürt devletinin kurulmasına müsaade edilmeyeceği ya da kurulsu bile bunun kendi Kürtleri ile ilgili iddialara sahip olmayacağı sözünün verildiği düşünülebilir. Bu durumda Türkiye kendi iç insicamını korumak ve bölgede etkisini sürdürmek için Kuzey Irak Kürt yapısının dış

---

¹² Lokman I. Meho, The Kurdish Question in U.S. Foreign Policy, A Documentary Sourcebook, Praeger, Westport, Connecticut, London, 2004, p.5

¹³ Mezkur zamanda Kürdistan Demokrat Partisi (KDP)'nin dış politika sözcüsüyüdü.

¹⁴ A.g.e.

garantörü olmayı kabul etmektedir. Ancak bu durum Kuzey Irak'taki Kürt realitesinin tanınması anlamına da gelmektedir. Bu kuşkusuz Türkiye için pek hoş olmayan bir durumdur.

Diğer yandan Türkiye'nin PKK karşısında Barzani (ve Talabani) ile çalışmak noktasına nasıl geldiğinin de anlaşılmasına ihtiyaç vardır. Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu sonrası Kürt realitesine kendi ülkesinde ve komşularda nasıl reaksiyon gösterdiği daha önceki bölümlerde belli bir ölçüde aktarılmaya çalışıldı. Bu reaksiyon Cumhuriyet'in ilk kuruluş yıllarında Musul ve Halep Vilayetleri'nde sürdürülen politikalarla eşgüdümüü olarak Kürtlerle (ve diğerleri ile) ortak bir vizyon arayışı ile asimilasyon politikaları arasında gidip gelmiştir. Musul ve Halep vilayetlerinden çekilmeyi müteakip Türkiye Kürt realitesinin genel manada kendi ülkesel sınırları içinde ortaya çıkmasına karşı çıktığı için komşulardaki Kürt realitesi ile olan ilişkisi de bu durumu korumaya dönük bir bağlamda gelişmiştir.

Türkiye Kuzey Irak'ta gelişen Barzani ve daha sonraki Talabani hareketlerini dikkatle izlemiş ve özellikle Barzani'nin Türkiye'deki etkisinin sınırlanması ile ilgili genel bir kanaate sahip olmuştur. PKK'nın ortaya çıktığı ve yükseldiği yıllarla Barzani hareketinin etkili olduğu yıllar (1974-1975) arasında bir korelasyon olduğu düşünülebilir.¹⁵ Bu duruma Türkiye siyasi sisteminin dahil ne düzeydedir bu hale tartışmaya açıktır. PKK'nın Türkiye kökenli sosyalist bir hareket oluşu çerçevesinde Türkiye'deki Barzani

---

¹⁵ Martin van Bruinessen, Ağa, Şeyh ve Devlet, 2004, İstanbul, s. 57-59

etkisini sınırlayacak bir örgüt olarak siyasi sistem tarafından algılanıp algılanmadığı bu çerçevede keza tartışmaya açıktır.¹⁶

İlginç olan eğer Türkiye PKK'yı başlangıç itibariyle Barzani hareketine karşı bu sebeplerle tolere etmişse kuşkusuz geline nokta bu yaklaşımın Kürt realitesini sınırlamak açısından her bakımdan başarısız olduğunu göstermektedir. PKK günümüzde hem sosyal hem siyasi manada Türkiye'de Barzani'nin sahip olabileceği etki alanının çok ötesine taşmışken PKK'nın panzehir olarak düşünüldüğü Barzani hareketi Irak Kürdistanı'nın en etkili politika yapıcısı haline gelmiş ve özellikle Türkiye bu sefer aynı hareketi kendi ülkesinde ve Kuzey Irak'ta yükselen PKK'ya karşı destekleyerek bu sonucun oluşumunda kritik bir rol üstlenmiştir. Bu hal ise hem Türkiye hem de Irak cephesinde Kürt realitesinin yükselişinin mühürlenmesi anlamına gelmektedir.

Daha ilginç bir sonuç ise Türkiye'nin Arap Baharı çerçevesinde tüm Ortadoğu'daki rejim değişikliklerine gösterdiği reaksiyon çerçevesinde hususiyetle Suriye'de uyguladığı ve benimsediği politika ile kendini göstermiştir. Suriye Türkiye'deki Kemalist yapılanmanın Ortadoğu'daki bir başka versiyonunu andıran ve Ortadoğu'da başka ülkelerde de kendini gösteren modern seküler cuntacı bir ideolojik yapılanma olan Baas partisi tarafından yönetilmektedir.¹⁷ Bu ülke göz ardı edilemeyecek bir Kürt nüfusa sahip olup özellikle Kamışlı merkez olmak üzere ülkenin kuzeyi (Kuzey Suriye) tarihi Kürt yerleşim merkezlerine sahiptir. Dahası aynı ülkenin Baasçı rejiminin günümüzdeki liderinin

¹⁶ Martin van Bruinessen, Kürdistan Üzerine Yazılar, İletişim Yayınları, 2010, İstanbul, s. 302-309, 318-319

¹⁷ Murat Sofuoğlu, "Kemalizm, Baasçılık ve Mübarekizm Gölgesinde Ortadoğu Nereye? 27 Nisan mı? 28 Şubat mı?", <http://www.surecanaliz.org/article/misir-suriye-ve-irakta-kemalizmin-izini-surebilir-miyiz>

babası zamanında daha başka örgütler gibi PKK'ya kucak açmış ve evsahipliği yapmıştır. PKK'nın ve Abdullah Öcalan'ın Suriye rabitası her zaman örgüt için kritik bir evreye işaret etmektedir.¹⁸

Bu özellikleri yanında Suriye Esad ailesi başta olmak üzere Arap Alevilerinin etkili olduğu bir rejim tarafından yönetilmektedir ve buna paralel Türkiye'nin güneyinde ve daha sonra (1938-1939) Suriye'den Türkiye'ye katılmış olan ve Hatay ismini alan İskenderun Sancağı başta olmak üzere Hatay-Mersin hattında ciddi bir Arap Alevisi nüfus yüzyıllar boyunca yaşamaktadır. Türkiye Arap Baharı'nın gelişimi ve yukarıda sıralanan mevcut özelliklere sahip Suriye'deki temerküzü çerçevesinde mezkur ülkede ortaya çıkan çoğunluğu Sünni olan muhalefeti -Batı ülkelerinin tercihlerine de paralel- desteklemeyi tercih etmiştir. Bu tercihin Türkiye'yi Öcalan'ın Suriye'den çıkartıldıktan sonra sığınmaya çalıştığı ülkelere den biri olan Rusya desteği altındaki İran'ın kurguladığı Şii bir blokla karşı karşıya getirdiği ortadadır. Burada Barzani yapısı Türkiye-Batı hattında yer alırken PKK'nın Şii Blok-Rusya hattında yer aldığı gözlemlenmektedir.

Kürt realitesi açısından baktığımızda ise Türkiye'nin Suriye politikasının daha önce Esad rejimi tarafından yoğun bir baskı altında tutulan ve zamanında Türkiye'ye karşı bir leverage olarak düşünülen PKK etkisi altındaki Kürt nüfus kadar Irak Kürdistanı ile özellikle Barzani ile bağlara sahip olan Kürt nüfusa hareket kabiliyeti getirdiğidir. Toplamdaki etki hangi bakımdan bakılırsa Suriye'de Kürt realitesinin yükselişidir. Bu yükselişin Türkiye'nin Suriye politikası ile olan rabitası kayda değerdir. Türkiye'nin bu yükselişe ilk etapta verdiği tepkiler de kendi Kürtleri için nahoş bir görüntü arz etmiştir.

---

¹⁸ Yalnızca PKK Suriye rabitasına sahip değildir. Celal Talabani de KDP ile anlaşmazlığa düştükten sonra Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB)'ni Suriye'de kurdu. Martin van Bruinesen, Kürdistan Üzerine Yazılar, s. 168

Tüm bu çerçevede Türkiye'nin Suriye tercihinin kendi içindeki politik-sosyal sonuçlarının da riski yüksek hem Alevi-Sünni hem de Türk-Kürt gerginliği olmak üzere çift yönlü gerginliklerin artışına katkı yaptığı da gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak günümüzde ulaştığımız inkar edilemeyecek realite, Türkiye'nin son 35 senede ifadesi garip olsa da kendi ülkesinde Güneydoğu Anadolu merkezli olmak üzere uyguladığı iç siyaset ve Irak (Kuzey Irak & Irak Kürdistanı)'ta ve Suriye (Kuzey Suriye)'de uyguladığı dış politikalarla Kürt realitesinin her bakımdan yükselişinin sağlanmasında kritik bir rol oynadığıdır.